

**Регионални форуми на заедницата
алатка за идентификација, приоретизирање и подготовка
на проекти за финансирање од МЛС и БРР**

Вовед

I. Основи за воведување на форумот	3
II. Програма форуми на заедницата.....	4
III. Цели на регионалните Форуми во заедницата.....	5
Организирање и спроведување на регионални форуми	
I. Структура на регионалните форуми.....	5
II. Чекори во процесот на реализација на регионалните форуми.....	6
III. Активности за промоција.....	9
IV. Тема/област на форумот.....	10
V. Логистика.....	10
VI. Конкретни резултати.....	10
VII. Временска рамка.....	11
VIII. Предизвици.....	11
IX. Менаџирање со Форумот.....	12
X. Мониторинг и известување за текот на форумските процеси.....	13
Прилози.....	13

Листа на кратенки:

НТЕС-3 - номенклатурата на територијални единици за статистика
МЛС - Министерството за локална самоуправа
БРР - Биро за регионален развој
ЦРПЛ – Центар за развој на планскиот регион
ЕЛС – Единица на локалната самоуправа
ЗЕЛС – Заедница на единиците на локална самоуправа
НВО – Невладина организација (граѓанска организација)
БС – Бизнес сектор
СДЦ – Швајцарска Агенција за развој и соработка

Основни поими:

Регионален Форум е алатка за вклучување на граѓаните во процесот на носење на одлуки на регионално ниво

Модератор е неутрално лице, надвор од регионот во кој се одвива форумот, избран од страна на Центрите за развој на планските региони

Ко-модератор е назначено лице од Центрите за развој на планските региони и ја менаџира Оперативната група

Оперативна група е оперативно, а не управувачко тело. За да се избегне конфликт на интереси претставниците на ОГ не учествуваат активно во дискусијата на сесиите и немаат право на глас

Работна маса е основна единица на форумската структура. Преку нив целните групи ги споделуваат своите ставови, проблеми, решенија и одлуки

Надворешен експерт претставува лице за подготовка на концепт решенија и предлог проекти во идентификуваната област. На секој ЦРПЛ ќе му биде доделен надворешен експерт, врз основа на претходно подготвени „Услови за работа“ (Terms of reference)

Концепт решение претставува идејно решение и треба да ги исполнува критериумите согласно насоките за подготовка на предлог проекти од БРР (регионален пристап, техничка документација, имотно правни пречки, итн.). Секое концепт решение, меѓу другото содржи анализа на корисност на трошоци, користејќи го методот „најдобра вредност за потрошените средства“ (best value for money)

Предлог проектот го изработува надворешниот експерт само за концепт решенијата кои се предложени за финансирање од страна на Советите на планските региони и поднесени до Комисијата за евалуација. Предлог проектот се изработува врз основа на претходно утврден формат и претставува детален опис и буџет на концепт решенијата избрани за финансирање

Вовед

I. Основи за воведување на форумот

Општата социо-економска ситуација во Република Северна Македонија се подобрува, но државата се соочува со висока стапка на невработеност и со потешкотии во процесот на децентрализација. Истовремено разликите во развиеноста во рамки и помеѓу планските региони сеуште се големи. Потребата од планирање и финансиска поддршка на активностите за рамномерен регионален развој се наметна заради големите диспаритети помеѓу центарот (Скопје) и другите делови од земјата. Со Законот за рамномерен регионален развој¹ е дефинирана основната рамка за водење на политиката на рамномерен регионален развој во земјата, се пропишуваат планските документи за нејзина реализација и се пропишува воспоставување на 8 плански региони (Вардарски, Источен, Југозападен, Југоисточен, Пелагониски, Полошки, Североисточен и Скопски). Како функционално територијални единици за планирање на развојот и реализација на мерките и инструментите за поттикнување на регионалниот развој, планските региони се совпаѓаат со статистичките региони определени со номенклатурата на територијални единици за статистика НТЕС-3 (Службен весник бр. 158/2007), со цел да се обезбеди статистичка основа за планирањето. Дел од целите на Законот за рамномерен регионален развој се да се овозможи рамномерен и одржлив развој на државата врз база на модел на полицентричен развој; да се намалат разликите во рамки на регионите и помеѓу регионите; да се зголеми квалитетот на живот на граѓаните; и да се зголеми конкурентноста помеѓу планските региони преку поддршка на иновациите.

Стратегијата за регионален развој на Република Македонија 2009 - 2019 (Службен весник на РМ бр. 119/09) (во понатамошниот текст: Стратегија) претставува еден од главните стратешки документи за планирање на развојот во Северна Македонија. Оттаму, целите и приоритетите во Стратегијата се определени на општо, стратешко ниво, согласно со основната намена на документот, додека подетално, мерките и инструментите за поттикнување на развојот на планските региони, како и нивното финансирање, надлежните институции и механизмите за имплементација се определени во трите Акциски планови за спроведување на Стратегијата за регионален развој.

Регионалниот развој е комплексен и долгорочен процес чија основна цел е намалување на спомнатите диспаритети во развојот помеѓу и во рамките на планските региони. Комплексноста на регионалниот развој се темели на неговата повеќе димензионалност, односно преплетувањето на економскиот, демографскиот, социјалниот, просторниот, културниот и многу други аспекти на развојот. Од таа причина, успешната имплементација на политиката за регионален развој е во директна зависност од поширокото разбирање на концептот за регионален развој, ефикасното поврзување на политиката на регионалниот развој со секторските политики и обезбедувањето на потребната поддршка од страна на релевантните институции. Во таа смисла, регионалниот развој претпоставува континуирана финансиска поддршка од страна на државата и воедно, висок степен на координација помеѓу министерствата, донаторите и засегнатите страни на регионално и локално ниво.

Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој, секоја година доделуваат средства за проекти што се спроведуваат од Центрите за развој на планските региони, согласно претходно подготвена методологија и временска рамка. Програмите за развој на ЦРПЛ се изработени на партиципативен начин, со учество на сите чинители и така е овозможено и учеството на граѓаните во носењето на одлуки. Сепак, не секогаш, се' она што е предвидено со Програмите за развој се реализира и се остава можност на Советите на ЦРПР составени од градоначалниците, да ги носат одлуките кои проекти ќе се финансираат. Со ова се остава и можност за политички договарања во рамки на регионите, без да се земат во предвид моменталните и најважни потреби на граѓаните.

Генерално, учеството на граѓаните во носењето на одлуки не е тема на која ЦРПР и посветуваат големо внимание и одлуките повеќе се носат од страна на Советите за развој на планските региони, каде членуваат градоначалниците на ЕЛС кои се дел од регионот. На овој начин постои можност оние градоначалници кои доаѓаат од поголемите општини и кои имаат поголема „политичка тежина“ да обезбедат повеќе проекти во своите општини, без да се внимава на регионалниот аспект на проектите. Иако Градоначалниците се трудат да ги задоволат потребите на своите граѓани, недостатокот на директно учество на граѓаните во носењето на одлуки придонесува да се фаворизираат проекти кои не секогаш се најважни за граѓаните во планскиот регион.

¹ Закон за рамномерен регионален развој, Службен весник на РМ 63/2007;187/2013, 43/2014, 215/2015 и 64/2018

II. Програма Форуми на заедницата

Поддршката добиена од Швајцарската агенција за развој и соработка за учеството на граѓаните во носењето на политика на локално ниво е од големо значење. Министерството за локална самоуправа на Република Северна Македонија ги цени Форумите на заедницата како многу корисен модел за учество на граѓаните во носење на одлуки на локално ниво. Министерството за локална самоуправа, Секретаријатот за Европски прашања и ЗЕЛС беа претставени во Бордот на програмата Форуми за заедницата. Вкупно 57 општини од 84 (во тој момент) се пријавиле за учество во втората фаза на програмата што јасно ја илустрира големата потреба од оваа програма. Досега 59 општини во Република Северна Македонија ги изменија своите статuti и го додадоа форумот како алатка за вклучување на граѓаните во процесот на донесување на одлуки. Дополнително од стана на ЗЕЛС беше подготвен прирачник „Форуми во заедницата во 11 чекори“, со детален опис на форумите кој ќе помогне во полесно спроведување на процесот. Разликата помеѓу форумите во заедницата и другите предвидени форми на граѓанско учество (собирање на граѓани, иницијативи и референдум) е што кај другите форми најважно е предлогот кој граѓаните го даваат да биде поддржан од одреден број на граѓани, изразено во проценти. Кај форумите, освен квантитетот, важен е и квалитетот на учеството. Присутните на форумот треба да бидат претставници на различни засегнати страни (претставници од НВО, бизнис секторот, јавни институции, месни заедници, општини, академија итн.) и да бидат родово и етнички избалансирани. Поради бројноста на граѓаните присутни на форумот, но повеќе поради присуството на сите засегнати страни, одлуките донесени на форумот се сметаат за одлуки донесени од страна на целата заедница. Заради институционализација на форумите, ЗЕЛС спроведе процес на сертификација на форумски модератори. Вкупно 40 модератори се стекнаа со сертификат за форумски модератори² и се на располагање на општините.

Со програмата Форуми на заедницата, Швајцарската агенција за развој и соработка понуди инструмент за зголемено граѓанско учество, во исто време фокусирајќи се на тешко достапните и маргинализирани групи, давајќи им можност да ги адресираат своите проблеми и потреби. Покрај главната цел - граѓанското учество, програмата ги зајакнува принципите на добро управување кои се значајни за демократизацијата на државата во целост. Родовата рамноправност е еден од најголемите предизвици во рамки на процесот на децентрализација, поради што програмата предвидува учество на најмалку 40% жени на секоја од форумските сесии. Паралелно со ова, оди и барањето за рамномерно учество и на мнозинските етнички заедници во Република Северна Македонија, со цел да се рефлектира локалниот контекст и да се зголеми меѓуетничкиот дијалог. Форумите на заедниците одиграа позитивна улога во зголемувањето на транспарентноста и отчетноста на општинската администрација кон граѓаните.

Како резултат на добрата пракса од општинските форуми, Министерството за локална самоуправа, со поддршка од Швајцарската агенција за развој и соработка, во 2018 започна да ги користи регионалните форуми како алатка за вклучување во процесот на донесување одлуки при избор на проекти од регионален карактер. Секој од планските региони, претставени од Центрите за развој на планските региони, организираше 4 форумски сесии на кои се избираше најмалку по еден проект кој се финансираше во рамките на грантовата шема за инвестициски проекти од проектот „Одржлив и инклузивен рамномерен регионален развој – I фаза“. Во втората година од реализација на програмата се разгледуваа проекти што се однесуваат на социјалната инклузија. Врз основа на позитивното искуство од двегодишното успешно спроведување на програмата, Министерството за локална самоуправа ја воведоа оваа алатка за носење на одлуки, за средствата што МЛС ги планира на годишно ниво за рамномерен развој на планските региони. Програмата ќе се спроведува секоја година, со однапред определен фонд на располагање на секој од ЦРПР одделно, следејќи ги целите кои треба да се постигнат, дадени во стратешките документи за регионален развој. Регионалните форуми ќе се состојат од две проектни сесии и настан за промоција, вклучувајќи и работа помеѓу сесиите, поврзана со анализа на состојбата и подготовка на концепт решенијата. Користејќи го форумскиот пристап, форумот ќе започне со детектирање на клучните проблеми и решенија и приоритизирање на проекти што ќе бидат предложени за финансирање пред Комисијата во Министерство за локална самоуправа и ќе заврши со реализирани проекти и прифатени препораки. Со воведување на форумот како механизам за носење на одлуки, МЛС ќе ги амортизира идентификуваните проблеми: недостаток на регионалниот опсег на проектите и мало граѓанско учество во носењето на одлуки на регионално ниво.

Форумот во заедниците е алатка за партиципативно, транспарентно и засновано на докази, носење на одлуки, без разлика на нивото на спроведување (локално, регионално, национално) или темите на кои се дискутира. Форумите следат методологија која е претходно утврдена и чекори кои претходно се

² <http://www.forumski-moderatori.mk>

планирани. Поради различните нивоа, теми и/или групи кои учествуваат, секој процес предвидува мали модификации, со цел да се контекстуализира и направи изводлив во соодветниот случај, но не се отстапува од основните постулати на форумскиот пристап:

1. Форумите работат преку структурирани дискусии, отворени за сите граѓани, водени од надворешен, независен и сертифициран модератор, согласно претходно утврдена агенда;
2. Учесниците на форумите се распоредени на работни маси (структура на форумот), согласно нивните социо – економски интереси;
3. Форумите ги дефинираат приоритетните области и ги приоритизираат концепт решенијата;
4. Проектите од форумот се спроведуваат преку претходно обезбедени средства од МЛС, кофинансирани од донатори, локалните власти и крајните корисници.

III. Цели на регионалните форуми на заедницата

Визијата за регионален развој упатува на крајната цел што треба да се постигне и одржува преку имплементирањето на политиката за регионален развој и гласи: „Рамномерен и одржлив развој на целата територија на Република Северна Македонија што се карактеризира со висока стапка на економски раст и конкурентни плански региони, помеѓу кои постојат мали диспаритети и каде оптимално се користат природните, човечките и енергетските ресурси, постои висока економска и социјална кохезија и населението ужива добар животен стандард.“

Главните стратешки цели на регионалниот развој се:

1. Конкурентни плански региони што се одликуваат со динамичен и одржлив развој и
2. Поголема демографска, економска, социјална и просторна кохезија помеѓу и во рамките на планските региони во Република Северна Македонија.

Остварувањето на визијата е поврзано со градење на функционален систем за регионален развој заснован на цврсти принципи и институционално поддржан од релевантните институции. Имајќи ја предвид специфичната ситуација на ниско ниво на развој во земјата и големите диспаритети помеѓу планските региони, остварувањето на визијата е можно преку полицентричниот модел на развој кој обезбедува поддршка на развојот на сите региони, меѓутоа фокусот на политиката е интензивирање на развојот на помалку развиените региони со цел да се намалат диспаритетите помеѓу регионите. Остварувањето на визијата е долгорочен процес кој бара конзистентност и континуитет на политиката за регионален развој, посветеност од страна на многу актери и вложување на потребните напори за исполнување на стратешките цели и приоритети.

Форматот на регионалните форуми го следи форматот на Форумите на заедниците, спроведени од Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) од 2006 – 2014. Форумот е осмислен да ги зајакне демократските капацитети на учесниците самите да донесуваат одлуки преку вклучување на граѓаните во управувањето, преку учество на регионалните интересни групи во развивање на проекти и давање на препораки и подоцна во спроведување. Форумот ги собира на едно место групите од интерес кои инаку не би се сретнале и не би имале меѓусебна комуникација и на тој начин го менува воспоставениот систем на дебата во заедницата.

Форумот не е препорачливо да се користи кога:

- е потребно брзо да се донесе одлука;
- кога станува збор за многу техничко прашање кое можат да го разрешат само експерти;
- кога се дискутира за деловно прашање кое ги засега бизнисите (освен кога станува збор за поширок јавен интерес, или јавно - приватно партнерство);
- кога бројот на засегнати страни е ограничен.

Организирање и спроведување на регионални форуми

I. Структура на регионалните форуми

Основна единица на форумската структура се работните маси. Преку нив целните групи ги споделуваат своите ставови, проблеми и решенија. Најмалку 5, а најмногу 10 работни маси го сочинуваат форумот, секоја со 6 до 10 учесници. Работните маси претставуваат различни социо – економски интереси

и видувања на заедницата, т.е. различни интересни групи (чинители). Работните маси ги имаат следните задачи:

- го структурираат форумот;
- дискутираат и ги дефинираат приоритетните области;
- ги идентификуваат потребите и предизвиците во таа област;
- даваат препораки за подобрување на концепт решенијата;
- ги приоритизираат предложените концепт решенија;
- го следат (мониторираат) спроведувањето на финансираните проекти.

Сите работни маси имаат еднаква „тежина“ и еднакво право на глас. Работните маси се предлагаат од Центрите за развој на планските региони и модераторите и нивната структура ја рефлектира заедницата. Постои можност самите учесници да предлагаат маси кои најдобро ги отсликуваат нивните интереси, но и во двата случаи треба да ги следат следниве препораки:

- Жените се претставени со најмалку 40% на работните маси;
- Најмалку 20% од присутните се млади;
- Немнозинските етнички заедници се претставени на работните маси согласно нивниот социоекономски интерес и не се формираат чисти етнички маси;
- Здруженијата на граѓани се распоредени согласно нивното поле на работа, не се формираат посебни работни маси за здруженија на граѓани;
- Претставниците на ЕЛС се распоредени на работните маси согласно нивниот интерес, а не според тоа која општина ја претставуваат.

Освен работните маси, на Форумот има и „резервирани“ маси и тоа:

- Слободна работна маса (за граѓани кои не го гледаат својот интерес на воспоставените маси, а сакаат да учествуваат на форумот);
- Маса на оперативната група (не учествува во дискусијата и нема право на глас). На оваа работна маса седат сите претставници на ЦРПР;
- Маса за гости, експерти, донатори и медиуми (може да учествува во дискусија, со споделување на информации и барање на појаснувања, но нема право на глас).

Бидејќи не е можно, ниту потребно, на форумот да присуствуваат сите граѓани, потребно е сите групи во заедницата да бидат застапени со свои претставници. Претставниците на овие групи ќе ги застапуваат интересите на групата и ќе овозможат да се сподели видувањето на групата околу одредено прашање. Затоа, ЦРПР како иницијатор на форумот треба да инсистира на присуство на што повеќе граѓани од различни профили и локации во планскиот регион. Со ова ќе се одбегнат критиките за узурпација или за партизација на процесот. За информирање на јавноста на располагање се различни методи (прес конференции, постери, директни средби, фокус групи, социјални медиуми и сл.).

Учесници на регионалните форуми (помеѓу 50 и 70 зависно од големината на регионот) ќе бидат:

- Членови на Советите на Центрите за развој на планските региони;
- Претседателите на Советите и советници од ЕЛС во планскиот регион;
- Бизнес заедницата во регионот, претставена преку стопанските комори;
- Здруженијата на граѓани;
- Претставници на урбани/месни заедници по општина;
- Заинтересирани граѓани;
- Најмногу 2 претставници од секоја од Единиците на локалната самоуправа од регионот. Со цел општините да не го „узурпираат“ процесот, бројот на учесници од секоја од ЕЛС ќе биде ограничен на 2, без разлика на големината на општината.
- Вкупниот број на учесници по општина, од сите чинители, не смее да надминува од 8-10 претставници.

II. Чекори во процесот на реализација на регионалните форуми

Фазата на реализација на регионалните форуми се состои од осум чекори, како што следува:

- Прв чекор: Подготвителна фаза;

- Втор чекор: Реализирање на првата сесија на регионални форми;
- Трет чекор: Анализа на утврдената состојба од првата форумска сесија од страна на ангажираниот надворешен експерт и подготовка на минимум 3 концепт решенија во рок не пократок од 40 денови;
- Четврти чекор: Презентација на предложените концепт решенија на Советите на ЦРПР;
- Петти чекор: Реализирање на втората форумска сесија;
- Шести чекор: Утврдување на годишната листа на предлог-проекти од страна на Советите на ЦРПР;
- Седми чекор: Имплементација на проектите;
- Осми чекор: Промоција на спроведениот проект/и.

Форумските сесии ќе ги следат детално следниве препораки:

- **Прв чекор - подготвителна фаза**

А. Избор на модератори. Модераторите ќе бидат избрани од страна на Центрите за развој на планските региони, од листата на сертифицирани форумски модератори во ЗЕЛС. Избраните модератори ќе учествуваат на подготвителен состанок организиран од страна на Министерството за локална самоуправа, со цел да се информираат за новитетите во програмата и да се обезбеди конзистентност во пристапот во сите плански региони.

Б. Избор на надворешен експерт за подготовка на концепт решенија и предлог проекти во идентификуваната област. На секој ЦРПЛ ќе му биде доделен надворешен експерт, врз основа на претходно подготвени „Услови за работа“ (Terms of reference).

В. Подготвителен состанок помеѓу МЛС, БРР, Центрите за развој на планските региони, надворешните експерти и модераторите за детално запознавање со процесот и за антиципирање на можните пречки и соодветни решенија.

Г. Избор на клучни локални партнери. Модераторите заедно со Центрите за развој на планските региони ќе бидат одговорни за идентификување на учесниците на форумите. Согласно критериумите за учество на форумските сесии, оперативната група, заедно со модераторот, ќе подготват финална листа на номинирани учесници од секоја претходно идентификувана институција/организација, со цел претставување на целата заедница. Оваа листа ќе биде дискутирана и усвоена. Оперативната група е одговорна за повикување на учесници на форумот, согласно предлогот даден од проектот и нивните познавања на регионот, користејќи различни алатки.

Подготвителната фаза ќе биде поддржана од надворешен експерт со искуство во спроведување на програмата.

- **Втор чекор - прва форумска сесија**

Времетраење: 2-3 часа

Цели на првата форумска сесија:

- Да се структурира форумот;
- Да се информираат учесниците за форумскиот процес;
- Да се избере специфична приоритетна област (до 2 приоритетни области) за развој на планскиот регион на форумот и комплементарните области;
- Да се идентификуваат клучните проблеми и потреби во избраната област и комплементарните области, со кои се соочува планскиот регион.

Резултати од сесијата:

- Процесот на работа и одлучување е јасен за сите учесници;
- Воспоставена е структурата на форумот;
- Избрана е приоритетна област/и за развој на планскиот регион, за дискусија на форумот;
- Идентификувани и групирани се приоритетни регионални проблеми, од избраната област;
- Дадени се препораки за локалните и национални институции.

Првата сесија започнува со утврдување на приоритетна област/и. Претставник на Центарот за развој на планскиот регион ги претставува областите кои се релевантни за планскиот регион, од кои

форумот ќе одбере максимум две приоритетни области и повеќе комплементарни области. Областите кои ќе бидат предложени за избор се дел од стратешките документи на Центрите за развој на планските региони.

Потоа се продолжува со воспоставување на структура на форумот. Модераторот заедно ЦРПЛ подготвуваат предлог работни маси. Учесниците се одлучуваат на која работна маса ќе учествуваат на влезот на просторијата во која се одржува сесијата. Седум до осум работни маси ќе бидат предложени, не сметајќи ги резервираните маси за оперативната група и медиумите/гостите. Секоја од масите ќе има 6 - 10 учесници. Работните маси ќе бидат формирани согласно форумскиот пристап, т.е. ќе претставуваат интересна група, а не општина (социјална инклузија, патна инфраструктура, комунални дејности, образование, туризам, итн.). Со цел да не се елиминира некоја интересна група од учество на форумот ќе биде дозволено додавање на работна маса по предлог на учесниците. Откако форумот ќе се структурира, модераторот го објаснува форумскиот процес и очекувањата од учесниците. Потоа, секоја работна маса дискутира за клучните предизвици поврзани со областите и комплементарните области.

На крајот, модераторот ја сумира сесијата, ги издвојува препораките (доколку има) и со учесниците договара време и место за следната форумска сесија.

- **Трет чекор - анализа на утврдената состојба од страна на надворешен експерт и подготовка на минимум 3 концепт решенија**

Врз основа на идентификуваните предизвици од форумот на првата сесија, помеѓу првата и втората сесија надворешниот експерт подготвува минимум 3 концепт решенија. Експертот ќе добие техничка, логистичка и експертска поддршка од модераторот и Центрите за развој на планските региони, а доколку е потребно и од учесниците на форумските сесии. Подготовката на концепт решенијата вклучува и теренска посета. Користејќи ја поддршката, експертот ќе обезбеди информација за изводливост од административно – правен и финансиски аспект. За секој од концепт решенијата надворешниот експерт задолжително ќе направи анализа на корисност на трошоци, користејќи го методот „најдобра вредност за потрошените средства“ (best value for money).

Посебно значајно е времето помеѓу првата и втората сесија да не биде пократко од 40 денови, поради важноста да се даде повеќе време на експертот да подготви квалитетни концепт решенија.

- **Четврти чекор - презентација на предложените концепт решенија на Советите на планските региони**

По финализирањето на концепт решенијата, надворешниот експерт истите ќе ги презентира пред Советот на соодветниот плански регион. Целта е Советите детално да се запознаат со концепт решенијата и да дадат свое мислење и препораки за подобрување. Советот со 2/3 мнозинство од вкупниот број членови на советот може да одлучи да елиминира дел од концепт решенијата кои не се од регионално значење или приоритет за регионот. Оваа презентација е важна и од аспект на идно планирање на ЕЛС и за одржливост на финансираните проекти. Претставници на ЦРПР ќе подготват записник од презентацијата кој ќе биде споделен со учесниците на форумот на втората сесија, со цел форумот да располага со сите информации пред да ги приоритизира концепт решенијата.

- **Петти чекор - втора форумска сесија**

Времетраење: 2-3 часа

Цели на втората форумска сесија:

- Да се презентираат и дискутираат концепт решенијата;
- Да се дадат препораки за подобрување на концепт решенијата;
- Да се информира форумот за процесот на работа помеѓу сесиите;
- Да се приоритизираат предложените концепт решенија на партиципативен начин.

Резултати од сесијата:

- Концепт решенијата се презентирани, дискутирани и дадени се препораки за подобрување;
- Приоритизирани се концепт решенија за поднесување до Советот на планскиот регион;

Втората сесија започнува со кратка презентација и усвојување на записникот од претходната сесија. Надворешниот експерт во 5-7 минути по концепт, ги презентира концепт решенијата и процесот на

нивна подготовка. По секоја презентација концепт решенијата се дискутираат од форумот и се предлагаат препораки за нивно подобрување. Концепт решенијата се презентираат во претходно развиен и даден формат кој содржи: изјава за проблемот со акцент на регионалната важност, оправданост, цели, резултати, активности и буџет. При тоа концепт решенијата треба да ги исполнуваат критериумите согласно насоките за подготовка на предлог проекти од БРР (регионален пристап, техничка документација, имотно правни пречки, итн.). При презентацијата сите критериуми ќе мораат да бидат докажани и документирани.

По завршената презентација и дискусија секоја од работните маси ги приоритизира концепт решенијата и јавно ги соопштува своите резултати. Во текот на приоритизирањето модераторот/ката внимава да нема комуникација помеѓу работните маси (движење, довикување и сл.). Сите резултати се запишуваат симултано и видливо, со цел целиот форум да биде запознаен со состојбата. Финалната листа се соопштува повторно јавно која што има советодавен/консултативен карактер за Советот за развој на планскиот регион. На крајот на сесијата се сумираат препораките што ќе бидат доставени до Советите за развој на планските региони.

- **Шести чекор - утврдување на годишната листа на предлог-проекти за развој на планскиот регионот од страна на Советите за развој на планските региони**

По завршување на втората форумска сесија надворешниот експерт ќе ги финализира концепт решенијата, врз основа на препораките дадени од форумот и ќе ги подготви за избор пред Советите за развој на планските региони.

Надворешниот експерт, поддржан од претставник на ЦРПР ги презентираат предлог проектите пред Советот. Експертот и ЦРПР ќе го информираат Советот за приоритетната листа на концепт решенијата предложена од форумот на втората форумска сесија, со цел Советот да има увид во мислењето на учесниците на форумот и истото да го земе во предвид при носење на финалната одлука. Советот следејќи ги критериумите за финансирање на предлог проекти на БРР и министерство, преку дискусија, ќе ги одбере предлог проектите кои ќе станат дел од годишната листа на предлог-проекти за развој на планскиот регионот. Тие ќе се разработат во формулар за предлог-проект и ќе се предложат за финансирање до Комисијата за оценка на проекти формирана од министерот. Експертот во соработка со координаторот од Центарот и општините партнери го пополнуваат соодветниот формулар за аплицирање.

- **Седми чекор - имплементација на проектите**

Проектите се спроведуваат од страна на ЦРПР. Спроведувањето на проектите ќе започне веднаш по носењето на одлука за финансирање од страна на Владата на РСМ и потпишување на договор за имплементација на проекти со БРР.

- **Осми чекор – промоција на проектот**

Со цел да се презентираат резултатите од финансираните проекти и да се информира јавноста за процесот на спроведување на финансираните проекти и состојбата со останатите проекти, последниот чекор е настан за промоцијата на финансираниот проект, во секој од планските региони. Промоцијата ќе овозможи јавноста во планскиот регион да се информира за процесот на реализација на финансираните проекти и за состојбата со останатите проекти и препораки произлезени од форумот.

Со цел што подобро да се прикажат резултатите од процесот промоцијата ќе се одржи на месото на реализираниот проект. На настанот за промоција претставници на ЦРПР го презентираат процесот на имплементација, евентуалните проблеми кои се појавиле, со посебен осврт на користа која граѓаните на планскиот регион ја имаат од проектот. Претставник на Центарот за развој на планските региони дава информација со прогресот со проектите и препораките кои не биле финансирани од програмата.

III. Активности за промоција

Активностите за промоција се состојат од интервјуа, огласи и гостувања во медиумите, постери и др. Модераторот, ко-модераторот и останатите претставници на планските региони ќе го промовираат форумот преку локалните и регионалните електронски медиуми и преку социјалните мрежи. Целта на активностите за промоција е да се информираат што повеќе граѓани за форумот, да се овозможи нивно присуство и да се информира јавноста со одлуките кои ги носи форумот, со акцент на постигнатите

резултати. Промоцијата на форумот ќе биде фокусирана на важноста на форумот во процесите на носење на одлуки и на потребата од институционализација на регионалните форуми, како алатка која ќе се користи постојано, почнувајќи од апликациите поднесени во 2020 година, а се однесуваат на проекти за 2021 година.

IV. Тема/област на форумот

Областа/и на која ќе работи форумот е дефинирана/и во стратешките документи на Центрите за развој на планските региони (Стратегии, Акциски планови и сл.). Зависно од ова областите кои ќе бидат понудени за избор можат да бидат различни: туризам, бизнис инфраструктура, земјоделство, социјална заштита и сл. Пред изборот на област/и на првата форумска сесија, модераторот јасно ќе ги информира учесниците за важноста од избор на тема која е најрелевантна за планскиот регион. Без разлика на тоа која област/и ќе биде избрана за дискусија, проектите кои ќе се дискутираат на форумот мора да ги исполнуваат следниве општи критериуми:

1. Да се важни за целиот регион, вклучувајќи ги различните етнички заедници и мажите и жените;
2. Да се дефинирани со конкретни проблеми и да можат да се решат на регионално ниво;
3. Да генерираат различни мислења за нивно решавање;
4. Да бидат избрани од интересните групи преку партиципативен процес.

V. Логистика

Местото на одржување на форумот мора да биде пространа просторија, со можност за кружно поставување на десеттина работни маси и простор за презентација и работа на модераторот. Салата мора да биде пристапна за лицата со посебни потреби. Идеално, местото на одржување треба да биде во центарот на планскиот регион, или во најголемата општина, поради тоа што најголем дел од учесниците ќе доаѓаат оттаму. Центрите за развој на планските региони ќе обезбедат навремена информација за местото и времето на одржување на сесиите. Доколку е подобно, може да се разгледа и опцијата секоја од сесиите да се одржува на различни локации.

Потребни материјали: печатени агенди, флип чарт хартија и табла, проектор, платно за проекција, стикери, картици, листи на учесници, маркери. Сите материјали ќе бидат подготвени пред сесијата од страна на модераторот и оперативната група.

Поради големиот број на учесници, а во зависност од просторијата може да биде потребно и озвучување. Во регионите со мешан етнички состав ќе се обезбеди симултан превод на сесијата и превод на материјалите за сесијата.

На пауза од сесијата, или на крајот на сесијата, согласно расположливиот буџет пожелно е да се обезбеди освежување за учесниците.

Заради што поефективно одвивање на сесиите потребно е учество на сите вработени и волонтери од ЦРПР пред, за време, помеѓу сесиите и по сесиите. Посебно потребно е на надворешниот експерт за подготовка на концепт решенијата да му се овозможат сите услови за работа.

VI. Конкретни резултати

1. Одржани 2 форумски сесии;
2. Промоција на проектот/проектите, за претставување на резултатите;
3. Репрезентативна претставеност на институциите и граѓаните (минимум 50 учесници) на форумските сесии;
4. Добро структурирани квалитетни дискусии, со поголем дел од времето одвоено на проектни идеи и препораки отколку на презентирање на модераторите;
5. Спроведени промотивни активности во регионите;
6. Најмалку три средби на надворешниот експерт со регионалните чинители, помеѓу првата и втората сесија;
7. Воспоставени неформални и формални партнерства помеѓу интересните групи;

VII. Временска рамка

Генералната временска рамка за регионалните форуми во заедницата е една година. Во исклучителни случаи, заради овозможување на подобар квалитет, или оправдани околности, можно е мало поместување на одредени рокови. Роковите по чекори ќе течат како што е опишано подолу:

1. Првиот чекор, подготвителниот (обука, избор на модератор, ко-модератор, надворешен експерт и листа на можни учесници) ќе трае најмногу 15 денови;
2. Втор чекор: првата форумска сесија, ќе се одржи веднаш по завршувањето на првиот чекор, во периодот од 10 денови.
3. Чекор 3 (анализа на надворешниот експерт) ќе трае до 40 денови, од завршувањето на првата форумска сесија ;
4. Чекор 4 (презентација на предлозите пред Советите на планските региони) ќе биде завршен во рок од 5 денови од завршување на третиот чекор;
5. Чекор пет (втора форумска сесија) ќе се одржи во периодот од 5 денови по завршување на чекор 4;
6. За подготовка на формуларите и прибирање на документација за предлог проектите од страна на Центрите и надворешниот експерт, предвидени се 30 дена.
7. Чекор 6, утврдување на годишната листа на предлог-проекти за развој на планскиот регион од страна на Советите за развој на планските региони, мора да заврши до 15 ноември.
8. Имплементација на проектите избрани за финансирање ќе заврши до ноември следната година, со што ќе се заокружи циклусот.

VIII. Предизвици

Следниве предизвици на програмата мораат да се земат во предвид:

- Ковид 19 – поради можноста за долго траење на кризата со Корона вирусот и забраната за собираи на поголема група на луѓе на едно место, а врз основа на искуството од 2020, потребни се мерки со кои ќе се овозможи течење на процесот, без да се загрози неговата легитимност. По чекори, чекорите кои би се презеле се следниве:
 - Чекор еден - подготвителната фаза – изборот на модератор, надворешен експерт и оперативна група ќе се спроведе со електронска комуникација (електронска пошта, телефон, платформи за on-line состаноци);
 - Чекор два – прва форумска сесија, ќе се спроведе со претходна подготовка на модераторите и ЦРПР, кои ќе ја подготват листата на учесници и нивните контакти. Ќе се изготви документ за електронско гласање (google survey или слично), кој ќе содржи: избор на тема, клучни проблеми и решенија. До сите учесници прво ќе биде испратен образецот за избор на темата, кој ќе ги има излистано сите области од кои може да се избира. Откако секој од учесниците ќе се изјасни ќе им биде доставен вториот образец во кој ќе се бара да ги идентификуваат клучните проблеми. Резултатите ќе бидат сумирани од модераторите и ќе се достават до надворешниот експерт.;
 - Чекорите три и четири – анализа на состојбата од надворешен експерт и презентација пред Советите, ќе се спроведат со електронска комуникација на надворешниот експерт со ЦРПР, модераторот и институциите/граѓаните кои располагаат со потребните податоци за подготовка на концепт решенијата. Одржување на состаноци со мал број на учесници не е исклучено. Презентацијата пред Советите на планските региони ќе се одржи на платформа за состаноци, со можност за претходно доставување по електронски пат на сите подготвени концепт решенија, или со организирање на состанок, со спроведување на предвидените мерки за заштита;
 - Чекор пет – втора форумска сесија, ќе се спроведе електронски со изјаснување на секој од учесниците. На секој учесник, по електронски пат ќе му бидат доставени сите концепт решенија и записникот од состанокот за концептите на Советите на регионите и ќе се бара од секој од нив да ги коментира, да препорача подобрувања и да ги приоритизира, согласно своите видувања. Постои и опција за гласање на некоја од платформите за анкети. Модераторот ќе ги сумира коментарите и препораките и ќе ги достави до надворешниот експерт;
 - Чекор шест – ќе се спроведе електронски, со состанок на некоја од електронските платформи, или со одржување на состанок, доколку е можно, со доследно почитување на мерките за заштита;

- Чекор седум – ќе се спроведе согласно препораките за работење во време на Ковид 19, дадени во соодветниот период, од релевантните институции;
- Чекор осум – настанот за промоција ќе биде спроведен со претходна подготовка на презентациите од модераторот и ЦРПР и нивно доставување до секој од учесниците.

Целокупната постапка може да се спроведе и со креирање на мобилна апликација преку која сите заинтересирани граѓани ќе имаат можност да се изјаснат за горенаведеното. Мобилната апликација би се користела до надминување на пандемијата Ковид 19.

IX. Менаџирање со Форумот

Управување на регионално ниво:

Со процесот управуваат Центрите за развој на планските региони. Клучните информации за подготовка на концепт решенија и подоцна за финалната проектна документација на надворешниот експерт му ги даваат центрите. Доколку е потребно да се сретне со други чинители во регионот (Општини, НВО, локални институции и сл.) Центрите ќе му овозможат логистичка поддршка за организација на средбите (контакти, локација).

Локален менаџмент за секој регион одделно

Модераторот е неутрално лице, надвор од регионот во кој се одвива форумот, избран од страна на Центрите за развој на планските региони. Модераторот не смее да биде вработен во ЕЛС, без разлика на регионот. Модераторот е одговорен за:

- Менаџирање со форумскиот процес, вклучувајќи мониторинг и поддршка на ко-модераторот, Оперативната група и работните групи;
- Водење на процесот на структурирање на форумот;
- Учество во изборот на ко-модератор и оперативна група;
- Индивидуални мотивациски средби со клучни учесници и надворешни експерти;
- Индивидуални активности за промоција на форумот;
- Известување до Центрите за развој на планските региони, врз основа на претходно дадени формулари за известување.

Ко-модераторот се назначува од Центрите за развој на планските региони и ја менаџира **Оперативната група**.

Оперативната група е одговорна за:

- Организација на сесиите, вклучувајќи регрутација на учесници (покани, јавувања, мејлинг листи);
- Организација на состаноците помеѓу сесиите;
- Техничка подготовка на сесиите и работата помеѓу сесии (сала, информација, озвучување, освежување);
- Локални промотивни активности – прес конференции, интервјуа, канење и информирање на медиумите;
- Подготовка на документите за форумската сесија (записник, листи на учество, покани);
- Прибирање на информации за мерење на влијанието на форумот во заедницата;
- Водење на записник на сесијата, подготовка на листи на присутни, подготовка на информативни материјали, регистрација на правото на глас;
- Активности за привлекување на учесници од сите општини во регионот.

Оперативната група е оперативно, а не управувачко тело. За да се избегне конфликт на интереси претставниците на ОГ не учествуваат активно во дискусијата на сесиите и немаат право на глас. Поради составот на ОГ на регионалните форуми членовите на ОГ можат да разменуваат информации кои ги имаат со форумот. Членови на ОГ се вработените и волонтерите од ЦРПЛ (вклучително и директорите).

Оперативната група се состои од:

- Ко-модераторот

- Претставници на Центрите за развој на планските региони. Еден од претставниците од Центрите за развој на планските региони ќе биде задолжен за активностите за промоција и еден за водење на записник;
- Доколку е потребно може да се вклучи и претставник од некоја од другите интересни групи (НВО, Бизнис заедница).

Х. Мониторинг и известување за текот на форумските процеси

Секој Центар за развој на планскиот регион ќе воспостави систем за следење на форумскиот процес. За мерење на задоволството на учесниците од форумските сесии ќе биде поделен прашалник за евалуација. Форматот ќе биде еднаков за сите ЦРПР, за да се овозможи споредливост помеѓу планските региони.

Мониторинг и известување за проектот:

- Форумскиот процес, двете форумски сесии, ќе се мониторираат врз основа на претходно развиена листа за проверка.
- Фазата на имплементација на финансираниот проект/и ќе се мониторираат преку наративни и финансиски извештаи и мониторинг посети.

Индикатори за мерење на влијанието:

- Вклученост на сите чинители;
- Број на воспоставени партнерства;
- Квалитет на дискусиите;
- Ниво на соработка на интересните групи на конкретни проекти;
- Ефективност на промотивните активности;
- Одржливост на имплементираниите проекти;
- Број на развиени проекти;
- Број на спроведени проекти;
- Број и имплементирани препораки;
- Број на медиумски објави;
- Број на посети на информации на веб страни и социјални медиуми.

Прилози:

Предлог агенди за 2 сесии

Услови за работа за модератор

Услови за работа за ко-модератор

Услови за работа за Оперативна група

Услови за работа за надворешен експерт

Формат за записници и извешти

Формат за евалуација на форумските сесии и на листи на учесници